

Drejebog for omlægningstjek

Baseret på erfaringer 2011-15 med mere end 500 omlægningstjek, udført af de lokale rådgivningscentre.

3. udgave maj 2020

Anke Stubsgaard, SEGES Økologi
Sven Hermansen, SEGES Økologi

Projektet er støttet af Fonden for Økologisk Landbrug

Indhold

Indhold

Opstart	1
Kunden	1
Handlinger før hvert omlægningstjek	1
<i>Overvejelser og aftaler inden et omlægningstjek</i>	1
<i>Samtale med landmanden</i>	1
<i>Skriftligt forberedende materiale sendes til landmanden</i>	2
<i>Øvrige forberedelser</i>	3
Gennemførelse af omlægningstjekket	3
<i>Forslag til materialer, der bruges som supplement til samtalen</i>	3
<i>Afslutning på mødet</i>	4
Efter omlægningstjekket	4
<i>En besøgsrapport sendes til landmanden</i>	4
Bilag	5
<i>Forberedelse svinebrug omlægningstjek</i>	6
<i>Forberedelse planteavlere omlægningstjek</i>	7
<i>Forberedelse kvægbrug omlægningstjek</i>	8
<i>Bekræftelse på aftale om Omlægningstjek til økologisk drift</i>	9
<i>Dagsorden for omlægningstjek</i>	10
<i>Tjekliste ved afvikling af omlægningstjek</i>	11

Opstart

Inden du går i gang med at gennemføre omlægningstjek er det en god idé at overveje følgende:

- Hvad er produktet, et beslutsningsgrundlag eller en beslutning?
- Hvad tror du er det vigtigste for den enkelte landmand?
- Er der noget du/I gerne vil være bedre til i forhold til omlægningsrådgivning?
- Hvornår er et omlægningstjek succesfuldt?

Kunden

Mange omlægningstjek bliver i dag gennemført efter at rådgiveren har opfordret landmanden til det, enten direkte eller via annoncer og arrangementer. Det kan betyde, at landmandens engagement ikke nødvendigvis er så stor ved det første møde. Du vil derfor have et stort ansvar for et positivt forløb. Det er afgørende for et godt gennemført omlægningstjek, at du som rådgiver er klar og tydelig, og at præmissen for mødet er på plads.

Det kan være en fordel at understrege at formålet med omlægningstjekket er at lave et solidt beslutsningsgrundlag for en beslutning, om der skal arbejdes videre med økologi eller om det ikke er aktuelt. Begge beslutninger vil være et vigtigt resultat.

Handlinger før hvert omlægningstjek

Overvejelser og aftaler inden et omlægningstjek

Hvad skal landmanden have styr på efter et omlægningstjek? Hvad er produktet?

Hvad skal landmanden forberede/have tænkt over forud for mødet? Så han får mest muligt ud af det.

Hvem deltager internt og eksternt. Hvilke personer/kompetencer/konsulenter har netop denne landmand brug for?

Hvordan afvikler I mødet? Hvordan ser dagsordenen ud?

Hvilken rolle har hver deltager? Hvis I er to konsulenter, hvem tager så den forberedende samtale med landmanden, hvem sender ham forberedende materiale og hvem er tovholder på mødet?

Hvem skriver referat og sender det ud?

Samtale med landmanden

Lav et indledende interview, gerne telefonisk.

Undersøg om der er meget store barrierer, så de ikke dukker op under mødet som stopklodser.

Undersøg f. eks.:

- Er antallet af DE så stort, at der bliver for lidt jord og for meget gødning ved omlægning? I så fald bør landmanden på forhånd overveje muligheden for samarbejde med andre landmænd i området.

- Hvis det er en planteavlsbedrift, så tjek mulighederne for organisk gødning ved omlægning og økologisk gødning ved udfasning.
- Hvis der er en stald, så bed landmanden have tegninger eller mål for indendørsarealerne klar til omlægningstjekket.
- Hvor ægtefællen også har interesse i landbruget vil det være en fordel at denne deltager i mødet.
- Aftal et tidspunkt, der passer alle deltagere.
- Forbered landmanden på, at han får materiale udsendt, for at han kan få mest muligt ud af omlægningstjekket.
- Fortæl ham, hvad han evt. skal betale for omlægningstjekket, hvis det går ud over de økonomiske rammer der aktuelt findes.

Skriftligt forberedende materiale sendes til landmanden

Send en bekræftelse på aftalen, se bilaget "Bekræftelse på aftale inkl. dagsorden". Bilaget beskriver, hvad landmanden kan forvente af omlægningstjekket, og samtidig forstå hvad det ikke indeholder, f.eks. omlægningsansøgninger og indberetninger. Bilaget indeholder også dagsorden og vejledning til landmanden om forberedelse.

Send forberedende materiale (du kan evt. anvende skema i bilaget), han skal afkrydse inden mødet. Det tjener følgende formål:

- Sporer landmandens tanker ind på fordele og udfordringer ved at drive økologisk landbrug
- får ham til at tænke over hvad han vil og hvad han kan
- øger hans udbytte af omlægningstjekket.

1-2 uger forud for mødet er et godt tidspunkt at tilsende forberedende materiale.

Forslag til forberedende materiale til landmanden: Se bilag:

- "Forberedelse kvægbrug omlægningstjek"
- "Forberedelse svinebrug omlægningstjek"
- "Forberedelse planteavlere omlægningstjek"
- "Principper for økologisk jordbrug"
- Sidste nummer af "ØKOLOGI- inspiration til jordbruget" kan også være en god appetitvækker, så landmanden erfarer, at der er et levende netværk og en strøm af information han kan have glæde af, når han lægger om.
- Hvis I har en mappe til omlægningstjek, så får han noget konkret. Omlægningstjekket er jo forhåbentlig begyndelsen til et langt venskab med økologien (med en masse papirer, der skal holdes i orden...).

Øvrige forberedelser

- Afsætning er ofte den altafgørende hindring for omlægning. Hav godt styr på afsætningsmuligheder inden besøget.
- Print et kort over ejendommen ud og tag det med. Det betyder meget for overblikket.
- Medbring målebånd. Landmændene kender sjældent målene på deres stald.
- Sæt dig ind i ejendommen, tal med konsulentkolleger der kender til den.

Det kan ikke anbefales at bruge tid på at lave et grovbudget på forhånd. Det er som regel misvisende, fordi det ikke inddrager oplysninger, der først kommer frem ved omlægningstjekket. Hvis det alligevel præsenteres på mødet, kan landmanden ikke lade være med at se på tallene, fordi de er så konkrete. Derved drages forkerte konklusioner. Samtidig er der landmænd, der bliver meget skuffede over at blive præsenteret for tal, der ikke har noget med deres ejendom at gøre.

Gennemførelse af omlægningstjekket

Ved mødet handler det først og fremmest om at se muligheder og lokalisere barrierer. Brug ikke for lang tid på regler og gå ikke straks i detaljer med reglerne. Du skal dog forvente en masse detailspørgsmål som stiller krav til din økologiske paratviden. Økologi er faglighed reguleret af regler - i den rækkefølge. Spørgsmål om kontrol og bureaukrati vil komme på banen, så vær forberedt.

På større ejendomme eller ejendomme med flere produktionsgrene kan det være en fordel at være to konsulenter tilstede. Det er naturligvis dyrere, men produktet bliver bedre. Fagligheden bliver stærkere og der er mulighed for at skifte i rollerne som omlægningskonsulent og referent.

Det virker godt, når konsulenten har materiale med at tale ud fra. Det er nemmere at suge ny viden til sig, hvis der både er noget at se på og høre på. Og materialet støtter landmanden i sine videre overvejelser. Tag ikke mere med end du selv kan stå inde for og forklare. Et klart budskab er vigtigt. Hvad er det, jeg vil fortælle med det dokument, jeg har valgt at tage med?

Forslag til materialer, der bruges som supplement til samtalen

- Kun få tal og kun få informationer på hver side, evt. som dias.
- Brug evt. nøgletal, som du selv kender fra det område, du er konsulent i.
- Medbring de pjecer, som er relevant for denne landmand.
- En tidslinje for omlægning hjælper rigtig meget på overblikket.

Gennemgang af barrierer og muligheder.

Se bilaget "Almindelige barrierer og motivation ved omlægning til økologi anno 2016" og medbring det evt. til mødet, som en hjælp til at komme rundt om alle potentielle barrierer og motiverende faktorer.

Når I har afklaret, hvilke konsekvenser og barrierer der er ved omlægning af bedriften, kan der tilbydes beregninger (ombygning eller tilbygning af stald, tilkøb af jord...).

Bed landmanden overveje om der er mulighed for samarbejde med andre landmænd, som kan modtage/afgive gylle eller afgrøder. Adgang til specialmaskiner som radrensere o. lign. via naboer eller maskinstationer er det godt at kunne komme ind på. Derfor er dit lokalkendskab vigtigt.

Husk at nævne de tiltag du kan tilbyde lokalt og i DLBR-systemet: erfa-grupper, mødedage, kurser og andre arrangementer.

Afslutning på mødet

- "Er der flere spørgsmål?"
- "Hvad er din mavefornemmelse efter alle de oplysninger, du har fået?"
- "Vil du have en simpel konsekvensberegning, hvor den nuværende drift sammenlignes med økologi, ud fra de informationer dagen har givet?"
- "Vil du have et 5-årsbudget?"

Forbered landmanden på at der kommer et kort referat/besøgsrapport fra mødet og at han vil blive kontaktet, f.eks. inden for 3 måneder, for at høre om der er behov for yderligere oplysninger i processen.

Sørg for at landmanden har kontaktdata på de konsulenter, der har været på besøg. Der vil dukke spørgsmål op, efter I er taget af sted.

Alle råd om afvikling af omlægningstjekket er samlet i bilaget "Tjekliste ved afvikling af omlægningstjek". Denne tjekliste sikrer, at I kommer omkring alle de væsentligste emner i løbet af besøget.

Efter omlægningstjekket

En besøgsrapport sendes til landmanden

Den kan indeholde emner om:

- Det der allerede er aftalt og på plads.
- Nødvendige forandringer: Arrondering, staldændringer, nødvendigt afgræsningsareal, maskiner, andre investeringer... osv.
- Gode råd til handling.

Bilag

Materiale til skriftlig forberedelse:

- "Forberedelse svinebrug omlægningstjek"
- "Forberedelse planteavlsbrug omlægningstjek"
- "Forberedelse kvægbrug omlægningstjek"
- "Bekræftelse på aftale inkl. dagsorden"

Afvikling af omlægningstjekket:

- "Tjekliste ved afvikling af omlægningstjek"

Forberedelse svinebrug omlægningstjek

Som forberedelse vil vi bede dig om at vurdere nedenstående udsagn

Udsagn	Vurdering					
	enig			uenig		
	1	2	3	4	5	6
1. Jeg har det fint med at kvitte sprøiten						
2. Jeg tror på, at jeg kan drive mit landbrug uden sprøitemidler						
3. Bedriften skal have et godt image						
4. Økonomi spiller den væsentligste rolle for min omlægning til økologi						
5. Jeg støtter de økologiske principper						
6. Svin på friland er meget vigtigt for mig						
7. Omgivelsernes mening om økologi betyder meget for mig						
8. Dyrevelfærd er meget vigtig for mig						
9. Jeg er bekymret for naboernes klager over lugt og larm						
10. Jeg synes det er mere etisk rigtigt at drive bedriften økologisk						
11. Jeg har løbende behov for efteruddannelse						
12. Økologi er en spændende faglig udfordring						
13. Det er ok at jeg skal have dyrlægen til at behandle med medicin						
14. Jeg kan godt undvære handelsgødning						
15. Jeg ønsker en stabil indtjening uden store udsving fra år til år						
16. Det er meget vigtigt at dyrene vokser hurtigt						
17. Jeg vil gerne sælge avlsdyr fra besætningen						
18. Jeg er klar til at sætte mig ind i reglerne for økologisk jordbrug						

Forberedelse planteavlere omlægningstjek

Som forberedelse vil vi bede dig om at vurdere nedenstående udsagn

Udsagn	Vurdering					
	enig			uenig		
	1	2	3	4	5	6
1. Jeg har det fint med at kvitte sprøiten						
2. Jeg tror på, at jeg kan drive mit landbrug uden sprøitemidler						
3. Bedriften skal have et godt image						
4. Økonomi spiller den væsentligste rolle for min omlægning til økologi						
5. Jeg støtter de økologiske principper						
6. Jeg har adgang til gødning, der er godkendt til økologi						
7. Omgivelsernes mening om økologi betyder meget for mig						
8. Jeg kan leve med en smule ukrudt i markerne						
9. Jeg er bekymret for naboernes bemærkninger om ukrudt						
10. Jeg synes det er mere etisk rigtigt at drive bedriften økologisk						
11. Jeg har løbende behov for efteruddannelse						
12. Økologi er en spændende faglig udfordring						
13. Det er på tide vi holder op med at forurene grundvandet med pesticider						
14. Jeg kan godt undvære handelsgødning						
15. Jeg ønsker en stabil indtjening uden store udsving fra år til år						
18. Jeg er klar til at sætte mig ind i reglerne for økologisk jordbrug						

Forberedelse kvægbrug omlægningstjek

Som forberedelse vil vi bede dig om at vurdere nedenstående udsagn

Udsagn	Vurdering					
	enig			uenig		
	1	2	3	4	5	6
1. Jeg har det fint med at kvitte sprøiten						
2. Jeg tror på, at jeg kan drive mit landbrug uden sprøitemidler						
3. Naboernes mening om min bedrift betyder meget for mig						
4. Økonomi spiller den væsentligste rolle for min omlægning til økologi						
5. Jeg støtter de økologiske principper						
6. Køer på græs er meget vigtigt for mig						
7. Bedriften skal have et godt image						
8. Dyrevelfærd er meget vigtig for mig						
9. Jeg er god til at styre afgræsning						
10. Det tager længere tid at drive bedriften økologisk						
11. Jeg har løbende behov for efteruddannelse						
12. Økologi er en spændende faglig udfordring						
13. Det er ok, at jeg ikke må forebygge ormeangreb med medicin						
14. Jeg kan godt undvære handelsgødning						
15. Jeg ønsker en stabil indtjening uden store udsving fra år til år						
16. En høj mælkeydelse er meget vigtig						
17. Jeg vil gerne sælge avlsdyr fra besætningen						

Dato

Hans Hansen
Gyden XX
1111

Bekræftelse på aftale om omlægningstjek til økologisk drift

Tak for din interesse for omlægningstjek for din bedrift.

Vi har aftalt et møde hos dig, x-vej x-by, den x-dato kl x. Omlægningstjekket er beregnet til x timer.
Deltagene konsulenter: xxx (angiv konsulenttype) og xxx (angiv konsulenttype)

Formålet med et omlægningstjek er at drøfte muligheder og begrænsninger for omlægning til økologisk drift på din ejendom, så du har et grundlag for beslutning om evt. omlægning af bedriften.

For at få størst udbytte af rådgivningsbesøget vil jeg bede dig/jer om at udfylde de vedlagte 2 skemaer. De handler om 1) Produktionsniveau og budgetforudsætninger, 2) Personlig indstilling til økologisk drift. Jeg vedlægger også oversigt over "regler for økologisk produktion" samt "principperne for økologisk jordbrug".

Se dagsorden for mødet på side 2. Efter mødet får I udsendt et referat.

Omlægningstjekket 2016 er finansieret af Fonden for Økologisk Landbrug. Max-beløbet for det enkelte omlægningstjek er begrænset af "de minimis-reglerne". Det er vigtigt at afklare de økonomiske vilkår med din omlægningskonsulent, forud for mødet.

Omlægningstjekket omfatter:

- Forberedende (telefon)samtale.
- Gennemgang af din ejendom, som den kan se ud som økologisk drevet ud fra de ideer der kommer på bordet i processen.
- Spørgsmål og svar på det, der dukker op.
- Referat/besøgsrapport og en opfølgende telefonsamtale.

Et omlægningstjek omfatter IKKE udarbejdelse af en detaljeret økonomisk konsekvensberegning, omlægningsansøgning og ansøgning om tilskud.

Har I spørgsmål eller forslag til punkter I gerne vil drøfte, er I velkommen til at kontakte mig forud for mødet, så tilrettelægger vi mødet, så det passer til jeres ønsker og situation.

Med venlig hilsen
xxx Økologikonsulent

Mobil:

Mail:

Dagsorden for omlægningstjek

- Kort præsentation af bedriften og rundtur i stald og mark.
- Målet med bedriften på længere sigt v/værten
  - Hvad vægter I højt?
  - Hvad er du/I rigtig gode til som landmænd og hvor er du/I udfordret?
  - Hvor kommer overvejelse om økologi ind i billedet?
  - Hvor har I sat Jeres krydser i det skema, der blev tilsendt med dagsordenen?
- Markdrift
  - Markplan, arrondering, afgrødevalg og sædskifte.
  - Gennemgang af regler og tilskud for økologisk planteavl, harmoni mellem stald og mark, evt. forpagtninger.
- Husdyrproduktion
  - Afgræsning, opstaldning og staldforhold, foder.
  - Gennemgang af regler generelt.
- Hvilke ændringer er nødvendige i hhv. mark/sædskifte og stald?
- Tidsplan ved omlægning af bedriften. Ansøgning og ansøgningsfrister.
- Konklusion: Muligheder og begrænsninger. Konsekvenser ved omlægning.
- Aftaler og afslutning.

Tjekliste ved afvikling af omlægningstjek

Maj 2020

	Kort præsentation af bedriften og rundtur i stald og mark
	Målet med bedriften på længere sigt v/værten
	Hvad vægter I højt?
	Hvor kommer overvejelse om økologi ind i billedet?
	Hvor har I sat Jeres krydser i det skema, der blev tilsendt med dagsordenen?
	Markdrift
	Markplan
	Afgrødevalg og sædskifte
	Ukrudt på ejendommen
	Harmoni mellem stald og mark
	Evt. mulighed for forpagtninger
	Der kommer en del kontrol
	Der skal føres logbog men til gengæld ikke sprøjtejournal.
	Overordnet gennemgang af regler og tilskud for økologisk planteavl
	Se i øvrigt www.landbrugsinfo.dk
	Mælkeproduktion
	Ordentlige muligheder for driveveje?
	Tilstrækkeligt græsningsareal og arrondering?
	Tilstrækkeligt staldareal?
	Kælvningsforhold?
	Kalveforhold?
	Stude?
	Båse til kvier?
	Arealkrav (6 m ² / ko, 3 m ² fast)
	Foder
	Se i øvrigt www.landbrugsinfo.dk
	Svin
	Arealkrav
	Stalde, folde og hitter
	Tid på friland
	Operative indgreb
	Foder
	Investeringer
	Nye måder at arbejde
	Se i øvrigt www.landbrugsinfo.dk

Tjekliste ved afvikling af omlægningstjek, s. 2

	Hvilke ændringer er nødvendige i hhv. mark/sædskifte og stald
	→
	→
	→
	Tidsplan ved omlægning af bedriften. Ansøgning og ansøgningsfrister
	Lav en tidslinje for omlægning og skriv de relevante datoer ind.
	Konklusion: Muligheder og begrænsninger. Konsekvenser ved omlægning.
	→
	→
	→
	→
	Aftaler og afslutning
	Har landmanden spørgsmål?
	"Hvad er din mavefornemmelse efter alle de oplysninger, du har fået?"
	"Skal du have tid til at tænke over det?"
	"Vil du have en simpel konsekvensberegning hvor nudrift sammenlignes med økologisk, ud fra de informationer dagen har givet?"
	"...Eller vil du have et 5-årsbudget?"
	"xxx sender dig et referat om xxx dage"
	Husk at nævne de tiltag, DLBR kan tilbyde: Evt. erfagrupeer, miniuddannelse, hjælpetil at finde økologisk samarbejdspartner...
	Udlever visitkort
	Tilbyd at landmanden kan ringe.